

MÜZİK COĞRAFYASINDA TEMEL YAKLAŞIMLAR: ANGLO AMERİKAN VE TÜRKİYE COĞRAFYA GÜNDEMİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Main Approaches in Music Geography: A Comparison of Anglo American and Turkish Geographic Agenda

Mehmet Ali TOPRAK

*Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Fen-Edebiyat fakültesi Coğrafya Bölümü
toprak.mehmetali@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6850-4211*

*(Teslim: 26 Temmuz 2021; Düzeltme: 17 Aralık 2021; Kabul: 18 Aralık 2021)
(Received: July 28, 2021; Revised: December 17, 2021; Accepted: December 18, 2021)*

Abstract

Music studies, dominated by musicologists and folklorists, turned into a field where other sciences were also interested in the 1960s. Music geography is a subfield within the urban and cultural geography emerged during 1960 and 1970s. Literature of music geography deals with the relationship between human and his environment, landscape, space and place concepts. Geographers laid the foundations of music geography with determination of music regions, music genres and the spatial distribution of musicians. Since the 1990s, an epistemological breakthrough has been experienced in the music geography with the effect of the "cultural turn" and music has started to be studied under the concepts of space, place, identity, urban image and cultural economic geography. The main framework of this study was determined over the thematic classification made by Carney (1998). There is no theoretical study in emergence, epistemological development, and transformation of music geography in Turkish geography. It has been determined that the studies do not have the diversity in the Anglo American literature and even the music geography studies conducted in Turkey has an anachronistic view. The aim of this study, which adopts a critical position, is to evaluate the epistemological development of geography and music geography in a related way and to reveal the strong potential of music geography in subject and methodology.

Keywords: Cultural geography, Music geography, Approaches in music geography, Turkish geography, Anglo American geography

Öz

Müzikologlar ve halk bilimciler tarafından domine edilen müzik çalışmaları, 1960'larda diğer bilimlerin de ilgilendiği bir alana dönüşmüştür. Bu dönemde ortaya çıkan müzik coğrafyası, kentsel ve kültürel coğrafyanın altında gelişmeye başlamıştır. Müzik coğrafyası çalışmaları, insanın çevresi ile kurduğu ilişkiyi peyzaj, mekân ve yer kavramlarını müzik ekseninde ele almaktadır. Coğrafyacılar, müzik bölgelerinin belirlenmesi, müzik türleri ve sanatçıların mekânsal dağılışı çalışmaları ile müzik coğrafyasının temelini atmıştır. 1990'lardan itibaren müzik coğrafyasında "kültürel dönüş" paralel olarak epistemolojik bir atılım yaşanmış ve müzik, yer duygusu, mekân, yer, kimlik, kentsel imaj ve kültürel ekonomik coğrafya kavramları altında çalışılmaya başlamıştır. Bu çalışmanın ana çerçevesi Carney'in (1998) yaptığı tematik sınıflandırma üzerinden belirlenmiştir. Türkiye coğrafyasında müzik coğrafyasının ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi, dönüşümü, temel yaklaşımların değerlendirildiği ve literatürün detaylı değerlendirildiği teorik bir çalışma bulunmamaktadır. Çalışmaların Anglo Amerikan literatürdeki çeşitliliği taşımadığı ve hatta Türkiye'de yapılan müzik coğrafyası çalışmalarının anakronik bir görünümde olduğu belirlenmiştir. Eleştirel bir pozisyona sahip bu çalışmanın amacı coğrafya ve müzik coğrafyasının bilgi kuramsal gelişimini ilişkili bir şekilde değerlendirmek ve müzik coğrafyasının konu ve metodoloji konusundaki güçlü potansiyelini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Kültürel coğrafya, Müzik coğrafyası, Müzik coğrafyasında yaklaşımlar, Türkiye coğrafyası, Anglo Amerikan coğrafyası

1. GİRİŞ

Ekonomi, küreselleşme, kültür politikası, turizm, yerlerin ve bölgelerin temsili, cinsiyet ve kimlik gibi çalışma konularının coğrafya ve müzik ilişkisi bağlamında ele alındığı müzik coğrafyası (Revil, 2017), kültürel coğrafyanın altında 1960'ların sonunda çalışılmaya başlanmıştır (Nash, 1968). Bu tarihten önce müzikologlar ve halk bilimciler tarafından domine edilen müzik coğrafyası alanında müzik türleri, müzik bölgeleri ve enstrümanlar konusunda çalışmalar yapılmıştır (Nash ve Carney, 1996: 70). 1970'lerde müzik coğrafyası konusunda yapılan çalışmalar artmaya başlamıştır (Gordon, 1970; Tavernor, 1970; Ford, 1971; Carney, 1974; Nash, 1975; Carney, 1977). Anglo Amerikan kökenli ilk çalışmalar daha çok müzik bölgelerinin belirlenmesi, müziğin kökeni ve mekânsal yayılışına odaklanmıştır. Takip eden yıllarda müzik coğrafyası kapsamında yapılan çalışmalar, coğrafya disiplini içinde yaşanan dönüş/dönüşümlerle çeşitlenmiştir. Müzik çalışmaları son on yılda coğrafyacıların da aktif rol aldığı bir dönüşüm geçirerek ampirist ve elitist tavrından sıyrılıp sosyal ve kültürel teoriyi kapsayacak şekilde genişlemiştir (Anderson, vd., 2005: 639). Bu açılımla müzik, kimlik ve yer imajı (Lehr, 1983; Smith, 1997; Connel ve Gibson, 2003; Kong, 2006; Hudson, 2006; Canova, 2013), duygusal coğrafya (Wood ve Smith, 2004), müzik kümeleri (Florida ve Jackson, 2010) ve müzik ekonomisi (Scott, 1999; Watson, 2012a) bağlamında coğrafi olarak ele alınmıştır.

Kültürel coğrafyada yaşanan teorik dönüşümlerin bir parçası olan müzik coğrafyası uzun yıllar süren bir hazırlık sürecinden sonra doğmuştur. Bilindiği gibi, H. Barrows'un (1877-1960) geliştirdiği insan ekolojisi yaklaşımı ve ilkeleri C. Sauer (1889-1975) tarafından ortaya konan Berkeley Ekolü, kültürel coğrafyanın gelişiminde büyük paya sahiptir. Daha çok görme duygusu ile ilişkili peyzaj kavramını odağa alan Berkeley Ekolü yaklaşımına göre "... coğrafyanın çalışma alanı doğal peyzajı oluşturan fiziki etmenler ve bunların etkileşimi değil, aksine insanların oluşturduğu kültürel peyzajın değişimini incelemek olmalıydı" (Arı, 2005a: 7). Uzun yıllar coğrafya disiplini içinde hakimiyet süren ve geleneksel kültürel coğrafyanın temelini oluşturan peyzaj ekolojisi yaklaşımının eleştirilmesi ile kültürel dönüş yaşanmış ve yeni kültürel coğrafya, ontolojik ve epistemolojik dönüşümlerin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Kaya, 2015: 629). Bu noktada öncelikle sosyal bilimler, beşeri coğrafya/kültürel coğrafyanın değişen doğası ve müzik coğrafyası arasındaki bağlantıyı kurmak faydalı olacaktır.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra sosyal bilimlerde ve daha özeldede coğrafya alanında ontolojik ve epistemolojik alt üst oluşlar yaşanmıştır. Bilgi ve gerçeklik (nesnellik) konusunda otorite olan bilim eleştirilmiş, evrensellik miti aşınmıştır. Bunun yanında Almanya kökenli tin ve kültür bilimlerinin insan ve toplum konusunda vurguladığı tarihsel ve kültürel bağlamın da katkısıyla nomotetik sosyal bilimler, gerçeğin sorgulanması, özne-nesne ayrımı ve evrensellik miti üzerinden eleştirilmiş; bilginin kültür bağımlı olmasının benimsenmesi ve modern sosyal bilimlerin Batı merkezci ideolojiye hizmet etmesi nedeniyle de sarsılmıştır (Özlem, 2008: 60-61). Bilime/Sosyal bilimlere yönelik bu eleştirilerden alt disiplinler de payını almıştır. Bunlardan biri olan coğrafyanın da disiplinler gündemi değişime uğramıştır. Vietnam savaşı, bağımsızlık hareketleri, ırkçılık karşıtı hareketler, çevreci hareketler ve feminizm yaşanan değişimin temel alanları olmuştur. Bu dönemde coğrafya disiplini içe dönük yapısından sıyrılmış, dışa dönük ve daha geçirgen bir disipline dönüşmüştür (Johnston, 2018: 252; Özgür, 2021: 209). Mekân kavramının kilit rolde olduğu 1950'lerde yaşanan kantitatif devrim sonrasında radikal coğrafyanın yükselişe geçmesi ile eşitsizlik, refah, adalet ve yoksulluk gibi toplumsal sorunlar marksizmin etkisi ile coğrafyaya taşınmıştır (Harvey, 1973). Bilim dünyası için devingenliğin yüksek olduğu bu dönemde, coğrafya çok paradigmatlı bir döneme geçmiştir (Tekeli, 2012).

Geleneksel kültürel coğrafyanın temelindeki fikirlerin kaynağı olan Berkeley Ekolü, kültürü somut/maddi bir süperorganik fenomen olarak ele almıştır. Bölge, arazi, sınır, manzara ve kır gibi görme ile ilişkili fenomenlerin anahtar kavramlar olduğu (Cosgrove ve Jackson, 1987: 96) ve peyzajı materyalist bir perspektifle ele alan bu yaklaşım radikal beşeri coğrafyacılar tarafından da desteklenmiştir (Duncan vd. 2004: 2). Ancak kültürel coğrafyanın bu minvaldeki ele alınışı 1970'lerden itibaren eleştirilmeye başlamıştır.

"Yeni" iddiası taşıyan her şey gibi eskinin eleştirisi ve yeninin tanımlanması ile kültürel coğrafyada teorik ve metodolojik bir değişim ortaya çıkmıştır. 1980 ve 1990'lı yıllar kültürel coğrafyanın tanımlandığı ve kültürel coğrafyanın beşeri coğrafyanın araştırma gündemini derinden etkilediği yıllardır. Peter Jackson (1980) ve Daniel Cosgrove (1983) kültürün iç işleyişini, sembolik üretimi ve kültürün mekânın düzenlenmesindeki rolünü araştıran yeni bir kültürel coğrafya çağrısı yapmıştır (Scott, 2004: 24). Beşeri coğrafyacılar tarafından hızlı bir şekilde benimsenen ve geleneksel kültürel coğrafyanın

yerini alan yeni kültürel coğrafya, postkolonyalizm, postyapısalcılık, postmodernizm, ekonomik süreçler, tüketim, çevre, doğa, cinsiyet, kimlik, söylem, dil ve iktidar ilişkilerinin anlaşılması gündemine dâhil olmasından hareketle toplum ve mekân konusundaki gelişmelerle de yakından ilişkilidir (Barnett, 1998: 380; Scott, 2004: 24). Bu noktada Foucault, Derrida, Delueze, Latour gibi Fransız düşünürlerin etkisi ile yalnızca “şey”ler değil, metin, duygu, etki ve temsil konuları da gündeme alınmıştır (Johnston, 2018: 270). Yeni kültürel coğrafya, sosyolojik ve politik yaklaşımı benimsemekle beraber “gerçekliğin” ve gerçeklik bilgisinin oluşumunda dilin, anlamın ve temsillerin rolüne yönelik artan bir refleksivite ile karakterize edilmektedir (Barnett, 1998: 381).

Geleneksel kültürel coğrafya araştırmaları daha çok maddi kültüre odaklanırken, yeniden teorize edilmiş olan yaklaşım, sembolik anlamların ve değerlerin önemine ilgi göstermiştir (Daniels ve Cosgrove, 1993: 57; Kong, 1995: 187). Kültürel coğrafyanın yönünü, sosyal bilimlerden, beşeri bilimlere yönelten kültürel coğrafyacılar, modern sosyal bilimlerden göz ardı edilen insanın bireyselliği, öznelliği ve yaratıcılığı konusuna odaklanmıştır (Jackson, 1989: 20). Hümanist yaklaşımı benimsemiş coğrafyacılar, yer deneyimi, insanlığın durumunu anlamlandırmada insanın yaratıcı rolü ve dünyadaki yerimize ilişkin edebi ve felsefi araştırmalar ile ilgilenmiştir (Tuan, 1979; Oakes ve Price, 2008: 6). Beşeri coğrafyadaki bu kültürel dönüş, insan davranışını, mekân ve yer algısını şekillendirmede görselin yanında sesi, kokuyu, dokunuşu ve tadı öne çıkaran duyuşal farkındalık yelpazesi açmak için bir fırsat sunar (Kearney, 2020).

İnsan deneyiminin bütüncül olarak ele alınmasında yalnızca akademik coğrafi araştırmalar yeterli değildir. Coğrafyacıların edebi metinler ve sanatsal çalışmalar gibi sübjektif delilleri incelemelerine dâhil etmeleri gerekmektedir (Bergman, 1995: 52). Birçok coğrafyacı -Hümanizm akımını coğrafi çalışmalara entegre eden Yi-Fu Tuan’dan etkilenerek- sanat (Kaufmann, 2004; Hawkins, 2011) ve edebiyatı (Aitken, 1967; Cosgrove, 1979; Porteous, 1985b; Salter ve Lloyd, 1989; Gilles, 1994; Ryden, 1999; Honess, 2008; De Leeuw ve Hawkins, 2017; Kaçmaz ve Kaçmaz, 2017; Ayık ve İlik, 2020) coğrafya çalışmalarına konu etmiştir. Sözü edilen çalışmalar, sanat ve edebiyat eserlerindeki anlatımlardan insanların doğa ile olan ilişkilerini,

dönemsel ve bölgesel karakteristikleri ortaya koymaktadır.

Yeni kültürel coğrafyacılar mekân, yer, kimlik, imaj ve peyzaj gibi farklı disiplinler tarafından incelenen konulara odaklanmaktadır. Bu durum coğrafyanın disiplinlerarası olma çabasına da katkı yapmaktadır. Nitekim kültürel üretim (sanat, edebiyat, film ve mimari) veya sosyal gruplara ve kültürel kimliklere odaklanan sosyologlar ve antropologlardan, coğrafi yönleri ile ele alınabilecek film teorisi, etnografi, edebiyat teorisi veya ikonografi konularında öğrenilecek şeyler vardır (Blunt vd., 2003: 2-3). Son yıllarda coğrafya ve sanat arasında daha sıkı ilişkiler kurulmaktadır. Coğrafyacılar sanat galerilerinde küratör olarak yer alırken, sanatçılar da coğrafya kongrelerinde boy göstermekte hatta bildiri sunmaktadır (Foster ve Lorimer, 2007: 426). Sanatçıların yanında teorisyenler, tarihçiler, müzikologlar, mimarlar, edebiyat kuramcıları ve sosyologlar kültürel coğrafyanın yeniden ilgi çekici olmasında katkı yapmaktadır (Cresswell, 2010: 169). Bu haliyle kültürel coğrafya, akademik ilginin yanında akademi dışı kişi ve topluluklardan da ilgi görmektedir.

Sosyal bilimler, beşeri coğrafya/kültürel coğrafya arasındaki ilişkileri ve değişimleri epistemolojik bir bağlama yerleştirdikten sonra müzik coğrafyasının bu üst alanlara göre ortaya çıkış koşullarına da odaklanmak gerekir. Geleneksel kültürel coğrafyanın en önemli kavramı olan peyzaj kavramı, müziğin kültürel peyzajla olan ilişkisini belirtmede de (işitsel peyzaj-soundscape¹) kullanılmaktadır (Waterman, 2000; Radicchi, 2013; Liu vd., 2014). Peyzaj kavramı üzerinden gerçekleşen bu doğrudan bağlantı, yapılan çalışmaların içeriğini de belirlemiştir. Zira ilk dönemde yapılan müzik coğrafyası çalışmaları şarkı sözlerindeki coğrafi kavramlara ve peyzaj vurgularına odaklanmaktaydı. Kültürel coğrafyada meydana gelen değişimler coğrafyanın diğer alanlarını da etkilemiştir. *Kültürel dönüş*’ün ekonomik coğrafyaya yansımalarının bir sonucu olarak 1980’lerin sonlarından itibaren ekonomik coğrafyacılar da müziği coğrafi olarak ele almıştır (Bell, 2010: 1967). Böylelikle kültürel coğrafyanın alt çalışma alanı olarak müzik coğrafyası, ekonomik bir içerik kazanmıştır.

Müzik ve coğrafya arasındaki ilişkileri konu alan çalışmalar tarandığında Anglo-Amerikan literatür başta olmak üzere farklı yaklaşıma sahip birçok araştırmacının olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın

¹ Landscape (Peyzaj) daha çok görme ile ilişkili bir kavramken soundscape, işitme; tastescape (Su ve Zhang 2020), tat alma; smellscape (Porteous 1985a) koku duyularıyla ilgili kavramlardır.

amacı, kültürel coğrafyanın alt çalışma alanı olan müzik coğrafyası kapsamında yapılan çalışmaları tematik olarak değerlendirmek, kuramsal çerçeve ve metodolojileri ortaya koymak; Türkiye coğrafya camiasında yapılan müzik coğrafyası çalışmalarını Anglo-Amerikan coğrafyası gündemi ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir. Nihai amaç ise Türkiye'deki özelden coğrafyacı ve genelde sosyal bilimcilere müzik coğrafyası alanını tanıtmak ve müzik coğrafyasının potansiyelini ortaya koymaktır. Bu amaçlara ulaşmak için çalışmada müzik coğrafyasında yaşanan kuramsal ve metodolojik değişimler ve sebepleri; coğrafya/beşeri coğrafyanın tarihsel gelişiminin müzik coğrafyası çalışmalarını nasıl etkilediği ve Anglo Amerikan ve Türkiye coğrafya camiasında yapılan müzik coğrafyası çalışmaları arasındaki konu, çeşitlilik ve metodolojik yaklaşımlarda gözlenen farklılıkların sebeplerine cevap aranacaktır.

2. MÜZİK COĞRAFYASINDA GENEL YAKLAŞIMLAR

Müzik coğrafyası çalışmaları, ortaya çıkmaya başladığı yıllardan itibaren meydana gelen epistemolojik gelişmelerden etkilenecek şekilde çeşitlenmiştir. İlk yıllarda yapılan çalışmalar, müzik bölgeleri ve müzik türlerinin yayılışı ile şarkı

sözlerindeki coğrafi kavramlara ve peyzaja odaklanmıştır. Kültürel coğrafyada meydana gelen değişimlerin sonucu olarak sonrasında yeni kültürel coğrafya olarak adlandırılan yaklaşımla, kimlik, ırk, cinsiyet, söylem, iktidar/hegemonya, temsil ve gündelik yaşam gibi kavramlar coğrafi çalışmalara entegre edilmiştir. Yeni kültürel coğrafya gündemi, müzik coğrafyası kapsamında yapılan çalışmaların çeşitlenmesini sağlamıştır. Carney (1998: 2-3) müziği, çalışmalarına dâhil eden coğrafyacıların yaptığı çalışmaları, on başlık altında incelemiştir (Tablo 1). Bu tür sınıflandırma çalışmaları tartışmalıdır ancak yapılan sınıflandırmanın genel bir fikir edinmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Yapılan bu sınıflandırmaya karşın, aslında çalışmalar iç içe geçmiş durumdadır. Örneğin, müzik bölgelerini belirlemeye dönük bir çalışmada kimlik ve yer gibi önemli kültürel unsurlara yer verilebildiği gibi göç, ekonomi ve politik vurgular da yer alabilir. Bu nedenle, söz konusu sınıflandırma sadeleştirilerek birkaç başlık belirlenmiştir. Müzik coğrafyası çalışmaları, müzik bölgelerin belirlenmesi; müziğin bir merkezden yayılışı; müzik, yer ve kimlik ilişkisi; müziğin kültürel ve doğal peyzajla ilişkisi; müzik endüstrisi ve müziğin milliyetçi politikalar kapsamında araçsallaşması gibi alt başlıklar altında incelenmiştir.

Tablo 1- Müzik Coğrafyası Çalışmalarının Tematik Sınıflandırılması
(Carney, 1998'den sadeleştirilerek tablolaştırılmıştır)

Table 1- Thematic Classification of Music Geography Studies (Simplified and tabulated from Carney, 1998)

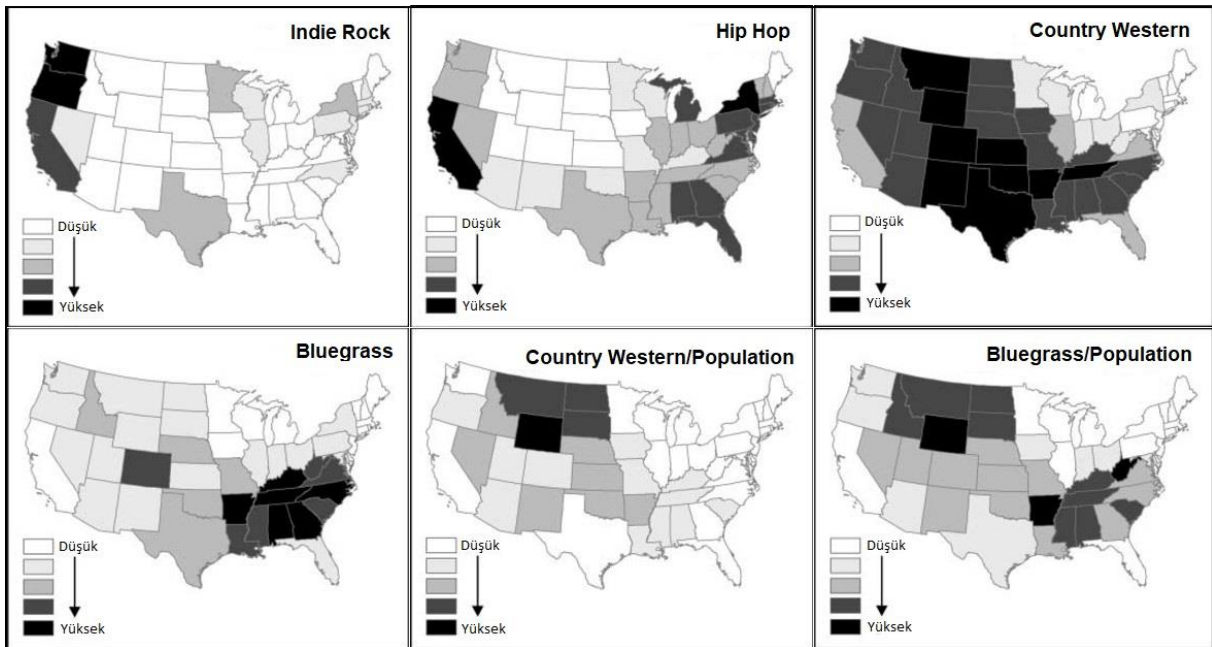
Müzik Bölgeleri	• Müzik bölgelerinin belirlenmesi ve açıklanması (Amerikan halk müziği, Jamaika'da Reggae, Güney Louisiana'da Cajun müziği, Amerikan Orta Batı'da Polka)
Müziğin Göçü	• Missisipi Deltasındaki Blues'un Chicagoya doğru yayılışı • Göç, ulaşım ve iletişim sistemlerinin gelişimi ile müziğin mekânsal boyutu (Müziğin, sanatçılar, plaklar, kasetlerin ülkeler arasındaki dolaşımı ile uluslararasılaşması. Amerikan müziklerinin Japonya'da; jazzın Rusya'da popülerleşmesi)
Müzik ve Yer	• Müziğin bir yerin karakterini, imajını, anlamını ve bilincini şekillendirmesi ile ilgili psikolojik ve sembolik unsurlar
Müzik ve Peyzaj	• Müziğin kültürel peyzaja etkisi (konser salonları, polka balo salonları, rock festivalleri) • Müzik ve doğal çevre arasındaki ilişki (wolf trap açık hava konseri, Amerikan courting flütün yapımında kullanılan ahşap, fiziki peyzaja odaklanan Woody Guthrie'nin şarkı sözleri)
Müzik Endüstrisi	• Müzik endüstrisinin ve diğer müzik fenomenlerinin mekânsal organizasyonu (kayıt şirketlerinin pazarlama bölümleri ve radyo istasyonu programlama müziği yayın alanları)
Müzik ve Milliyetçilik	• Milliyetçi ve milliyetçi karşıtı müziğin işlevi (Béla Bartók ve Macar milliyetçiliği; Antonin Dvorak ve ulusalcı akımlar, Sex Pistols (God Save The Queen))

2.1. Müzik Bölgeleri

Coğrafyacıların müzik bölgelerini belirleme çalışmaları Kong (1995) ve Carney (1998) tarafından ayrı bir tema olarak ele alınmıştır. Bu çalışmalar, müzikal formların, etkinliklerin, icracıların ve müzikal kişiliklerin mekânsal dağılımını konu alan çalışmalardır. Müzik bölgelerinin belirlenmesi çalışmaları, geleneksel bölgesel coğrafya yaklaşımına dayanmaktadır. Bölgesel coğrafya paradigması, coğrafyanın en eski ve geleneksel araştırma yöntemlerinden biridir (Pattison, 2003 [1964]). 20. yüzyıl başlarından itibaren gündemde olan bölgesel coğrafya, gerçeklikle uyuşmaması, özcü ve indirgemeci olması sebebiyle eleştirilmiştir (Bilgili, 2016). Birçok yönden eleştirilen bölgesel coğrafya yaklaşımının Türkiye’de etkinliğini hâlâ sürdürdüğü belirtilmektedir (Tüysüz ve Yavan, 2012). Türkiye’deki bilinen en yaygın ve yerleşmiş bölgeleme çalışması coğrafi bölgeleri belirleme çalışmasıdır. Günlük yaşamda ulusal algıya çerçeve sağlayan bu bölgeleme çalışması coğrafi farklılık ve benzerlikler temelinde belirlenmiştir. Bölge çalışmaları her ne kadar tartışmalı da olsa pedagojik açıdan bir bütünün parçalarına ayrılarak incelenmesi ve öğretilmesi gibi temel bir ilkeden hareketle, işlevseldir (Avcı, 2012: 97). Coğrafi bölgelerin yanı sıra belirli bir tema ya da amaç doğrultusunda bölgelemeler

yapılmaktadır. Çeşitli bölge tipleri bulunmakla beraber konuşulan dil özellikleri, yeme içme ve müzik kültürü odağa alınarak formal kültür bölgeleri belirlenmiştir. Ancak söz konusu kültürel unsurlar olunca bölgeleme çalışmaları daha da karmaşıklaşmaktadır. Kültürel özellikler, akışkan olduğundan kesin sınır çizgileri yerine sınır zonlarından veya geçiş halindeki sınırlardan bahsetmek daha uygun bir yaklaşımdır (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 140).

Farklı yerler, bölgesel kimliklerini yansıtan ve bölgeleri temsil eden farklı müzik türleri üretmektedir (Canova, 2013: 863). Ulusal veya küresel ölçekte yapılan müzik bölgelerini tayin çalışmaları genellikle idari veya siyasi sınırlar baz alınarak belirlendiğinden sınırlar çizgisel görünmektedir (Şekil 1). Ancak bu çalışmalara rağmen söz konusu müziğin gösterildiği müzik bölgesinde bir merkez ve etrafında benzer müzik özelliğine sahip başka kentler ve yerleşmeler de bulunmaktadır. Zira ele alınan kültürel özelliğin en şiddetli hissedildiği bir merkez veya çekirdek vardır (Tümertekin ve Özgüç, 2009: 141). Şekil 1’de zihinsel haritalardan yararlanılarak çeşitli müzik türlerine ait merkezler ve etki alanı verilmiştir. Örneğin Indie Rock müziğinin yayılımına bakıldığında Washington eyaleti merkez olmak üzere Oregon ve California diğer yayılım alanlarını göstermektedir (Şekil 1).

Şekil 1- Amerika Birleşik Devletleri’nde Müzik Bölgeleri (Shobe ve Banis, 2009)

Figure 1- Music Regions in the United States (Shobe and Banis, 2009)

Coğrafya ve şarkı/türkü sözleri arasında sıkı bir ilişki vardır. Türkü sözlerine yansıyan bu ilişkişelliğin

içeriği bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. Gürbüz ve Şahin (2012) türkü sözlerinde geçen fiziki

coğrafya özellikleri, sosyo-kültürel yapı, ekonomik faaliyetler, hayvan türleri, kahramanlık ve yiğitlikler, yer adları, idari yapı, zaman, yön, ölçü birimleri, astronomik bilgiler gibi özellikler üzerinden halk türkülerini analiz ederek benzerlik ve farklılıklara ulaşmış ve sekiz halk müziği bölgesi belirlemiştir.

Bu tür çalışmalarda temel problem, kültürü homojen bir fenomen olarak ele alma ve belirli bir kültürel özelliği izole etmeye dönük çabadır. Müziği bölgelere ayırmak her ne kadar eleştirilse de Eroğlu (2017) da Türk halk müziğini coğrafi bölgelere göre değerlendirmiştir. Eroğlu, usul, üslup, ezgi ve enstrümanı baz alarak Türk halk müziğini, sosyolojik ve coğrafi perspektifi dâhil ederek yerel/bölgesel olarak incelemiştir. Uzun havalar, barak havası, bozlak havası, Trakya havaları, Ege türküleri, Teke Yöresi türküleri, Doğu Anadolu türküleri birbirinden farklı özellikler göstermektedir. Dahası ritim, kullanılan sazlar veya baskın olan sazların yanında oyun havaları da farklıdır. Trakya bölgesinde klarnet ve akordion, teke yöresinde sipsi ve küçük bağlama, Ege türkülerinde zurna ve davul; Karadeniz türkülerinde kemençe ve tulum, İç ve Doğu Anadolu'da ise bağlama tipik sazdır. Yukarıda adı geçen sazların ebadı ve yapısı bölgeden bölgeye hatta bölge içinde bile değişiklik göstermektedir. Bu farklılıklar verili olmadığına göre mevcut durumu açıklayacak, sosyolojik, ekonomik ve politik sebeplerin bileşimi ile mekânsal veya coğrafi açıklama ve sonuçların da olması gerekir. Coğrafyacının üzerine düşen, müzik konusunda ortaya çıkan farklılaşmanın coğrafi ve kültürel sebeplerini ortaya koymak, bölgelemek veya haritalandırmaktır.

2.2. Müziğin Göçü

Kültürel coğrafya, kültür merkezleri, yayılma dokusu, kültürel temas, insanların ve fikirlerin göçü ile ilgilenebilir (Ford, 1971). Müzik coğrafyası kapsamında yapılan çalışmalar da bu içerikten etkilenmiş ve müzik merkezleri, müziğin evrimi, müziğin yayılış sürecini coğrafi bir perspektifle ele almıştır. Müziğin bölgelere ayrılması statik bir yaklaşım barındırırken, müziğin yayılması veya göçü daha dinamik bir süreçtir. Müzikal formlar, müzisyenler ve etkinliklerin köken bölgeleri belirlendikten sonra müziğin bu bölgesel merkezlerden nasıl yayıldığı analiz edilmektedir. Bir kültür ögesi olarak müziğin bir kültür merkezinden diğer bölgelere yayılımı (göçü) iki şekilde ele alınmaktadır. Birincisi insanların göçü, ikincisi ise eskiden yeniye, plak, radyo yayınları, kaset ve cd'lerin

küresel dolaşıma girmesidir. Müzik teknolojisindeki gelişmelerle dijital müzik platformları etkin olarak kullanılmaya başlamıştır. Bu platformlar müziğin küresel bir olguya dönüşüm sürecini hızlandırmıştır. 1970'lerde müzik coğrafyacıları (Ford, 1971; Francaviglia, 1978; Glasgow, 1979) farklı müzik türlerinin Amerika Birleşik Devletlerindeki kökenlerini, evrimlerini ve yayılmasını difüzyonist bir perspektifle ele almıştır (Guiu, 2006).

Türkiye bağlamından hareketle bir bahis açmak gerekirse göç ve müzik konusunda belki de üzerinde en çok durulan ve güncelliğini hiç kaybetmeyen müzik türünün *arabesk* olduğu söylenebilir (Güngör, 1990; Özgür, 2006; Yazar, 2008; Özbek, 2013; Stokes, 2016). Daha geç dönemde Türkiye'de yaşanan birçok toplumsal değişim, 1950'li yıllardan itibaren başlayan iç göçler üzerinden açıklanmaktadır. Kırsal çözülme sonucu, nüfus büyük kentlerde toplanmış, metropolleşme ve gecekondulaşma süreci başlamıştır. Genel bir ifade ile ülkenin yerleşme düzeninde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Sosyo ekonomik gelişmişlik indeksine göre dezavantajlı durumdaki iller (özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi illeri) İstanbul, Ankara, İzmir gibi metropol kentlere yönelik göç kaynaklık etmiştir. Kentlerin nüfuslanması ile sonuçlanan bu göç sürecinde halk müziği de taşınmış, hedef bölge ve kentlerde değişerek farklı formlara bürünmüştür (Örn. Arabesk müzik).

Göç ve müzik konusunda bir başka örnek de rebetiko müziğidir. 1923'te Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan mübadele antlaşmasına göre bir milyondan fazla Ortodoks Hıristiyan Rum nüfus, Anadolu'dan Yunanistan'a göç ettirilmiştir (Kritikos, 2005). Önemli bir kültürel taşıyıcı olan mübadiller, Yunanistan'da kötü sosyal ve ekonomik koşullar arasında uyum sağlamaya çalışmıştır. Rebetikonun öncüleri ve icracılarının bir kısmı Anadolu'dan gerçekleşen göç dalgasının bir parçasıydı (Trakagi, 2015: 106). Bu süreçte mübadillerin de etkisiyle sosyo ekonomik olarak düşük gelirli gruplara atfedilen rebetiko müziği yükselişe geçmiştir². Mübadele ve bunun sonucunda Yunanistan'da yaşanan sosyo-ekonomik problemlerin yarattığı özgün koşullarla yeni bir müzik türü ortaya çıkmıştır. Alt sınıf müziği olarak adlandırılan rebetiko 1950'li yıllarda popüleritesini artırmıştır. Rebetiko ve arabesk müzik arasında göç, kentleşemeyen göçmenler ve kentsel kriz olgularından dolayı bir özdeşlik vardır.

Uluslararası göçler, müziğin bir kültür ögesi olarak dolaşıma sokulmasını ve hedef ülke ve kentlerin

² Rebetiko müziği ile özdeşleşen bazı sanatçılar İstanbul ve İzmir kökenlidir. Örneğin Rita Abacı, Roza Eskenazi, Haris Alexiou.

Türkiye'den gidenlerin yerleştirildiği Pire şehri, rebetiko müziğinin öncülerinin çıktığı bir şehirdir.

kültürel özellikleri bağlamında dönüşümünü de beraberinde getirmektedir. Müzik, göçmen dayanışmasının önemli bir unsuru olmasının (Öğüt vd., 2014) yanı sıra göç ve göçmenlik süreci müzik pratiğini de şekillendirmektedir (Öğüt, 2016). Tutunma stratejisinin bir parçası olmasının yanı sıra müziğin dönüşümü, icra biçimi ve icra mekânlarındaki değişim göç süreci ile bağlantılıdır.

Müziğin kökeni ve yayılışı konusunda yapılacak çalışmalarda salt müzik türlerinin belirli bir merkezden yayılımı değil, bu yayılımı etkileyen sosyopolitik koşullar da birlikte ele alınmalıdır. Zira yayılma sürecinde çatışma ve gerilimler yaşanmaktadır (Kong 1995: 185).

2.3. Müzik ve Yer

1970'lerde, müzik coğrafyasında difüzyonist bir yaklaşım gelişmiştir ancak bu yayılma yaklaşımı 1980'li yıllarda yaşanan kültürel dönüş ile kesintiye uğramış, gürültü, ses ve *soundscape* kavramı üzerine çalışmaların sayısı artmaya başlamıştır (Guiu, 2006). Müzik coğrafyası çalışmalarında bölgeleme ve yayılma yaklaşımı yanında ses, deneyim, yer duygusu gibi hümanist içeriğe sahip çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Müzik ve yer konusundaki çalışmalar, müzik bölgelerinin belirlenmesi, müziğin yayılışı gibi daha klasik coğrafya yaklaşımlarını barındıran çalışmaların aşıldığı bir aşamayı temsil etmektedir. 1993'te University College London'da düzenlenen *The Place of Music* başlıklı toplantı, müziğe, klasik coğrafya metotları ile yaklaşan perspektiflere karşı deyim yerindeyse bir manifestodur. Bu toplantı bünyesinde sunulan bildirilerde müzik ve coğrafya ilişkisi, coğrafi tahayyül (*geographical imagination*) kimlikler, ideolojiler, beden, iktidar ve mekân konuları eleştirel bir yaklaşımla ele alınmıştır.

Bölgesel romanların, yerin karakteri ve yer duygusu açısından analiz edilmesi geleneğinde olduğu gibi müziğin de yerlerin karakterini ve kimliğini anlamak için yararlı birincil kaynak olduğu belirtilmiştir (Kong, 1995: 184). Beşeri coğrafya çalışmalarında uzun yıllar görmezden gelinen oysa aralarında güçlü bir ilişki bulunan kimlik, yerin algılanması ve müzik konusu son yıllarda önemli bir gündem maddesine dönüşmüştür (Hudson, 2006: 626). Beşeri coğrafyacılar son yıllarda müzik, yer ve kimlik konularında ampirik ve teorik çalışmalar yapmaktadır (Connel ve Gibson, 2001; Kruse, 2005; Krims, 2012; Canova, 2013; Aliağaoğlu, 2018).

Görme duygusu dışındaki duyuların öneminin fark edilmesi ve insan deneyiminin önemsenmesi ile

kimlik, duygu, yerin anlamı ve imajı konusu hümanist bir bakış açısı ile yeniden ele alınmaya başlanmıştır (Rodaway, 2006). Hümanist coğrafya, insan yaşamı ve deneyiminin dinamik, çok katmanlı, bedensel, duygusal, duygusal, davranışsal ve bilişsel açılarına odaklanmaktadır (Tuan, 1979). Klasik kültürel coğrafyanın temel kavramı olan peyzaj (*landscape*) kavramı hümanist coğrafya ve kültürel dönüşle beraber ön plana çıkan ses, tat ve koku duyuları yeniden kavramsallaştırmalar (*soundscape*, *tastescape*, *smellscape*) yoluyla gündeme gelmiştir. Ses ile bir duygulanım yaratan müzik (*soundscape*), insan deneyiminin bir parçası olarak bir yerin karakterini, imajını, anlamını ve bilincini şekillendiren sembolik bir unsurdur. Yer ve insan arasında çok katmanlı ve yönlü bir ilişki vardır. Bu ilişkide insan, yerin karakterinden etkilenirken, yarattığı kültürel kodlarla yerin anlamını ve kimliğini de dönüştürmektedir. İnsanların kimliği, müzik tarafından şekillenirken farklı kimlikler müzikte yansımaları bulur (Johansson, 2013: 41). Şarkı sözlerini yazan bir kişi çevresel imajlardan, çevreyle kurduğu duygusal ilişkiden etkilenerek bir metin yazmaktadır. Bu metin çevresel tasvirler içermesinin yanında yer duygusunu da ifade edebilmektedir. Görmeden farklı olarak çevre ile daha yakın etkileşim sonucunda koku, iştme, dokunma ve tatma gibi duyularla dünyayı daha derinlemesine algılarız (Tuan, 1979: 410). Bu duyuların beyin tarafından işlenmesi ile yer duygusu oluşmaktadır. Yer duygusu ise sinestetiktir³ ve görme, iştme, koku alma, hareket, dokunma, hafıza ve hayal gücünü birleştirir (Relph, 2007: 19). Şarkı sözlerinde ses veya melodiye (iştme) ek koku, görme, dokunma ve tatma gibi duyulara yapılan vurgular sinestetik bir etki yaratarak yer duygusunu güçlendirmektedir.

Müzik, yer duygusu ve yer kimliği konusunda ön plana çıkan ve üzerine birçok şarkı yazılan Teksas bu konuda önemli bir örnektir. Alex Harvey'in sözlerini yazdığı *No place but Texas* ve Kyle Level'in sözlerini yazdığı *Nowhere But Texas* adlı şarkıların sözleri ve Texas milli marşı olarak çalınan *Texas Our Texas*, Teksas'ın bir yer olarak imajını ve Teksaslı kimliğini destekler niteliktedir. Yer imajı oluşturma konusunda sanatçılar ve müzik grupları da etkilidir. Müzik kayıtları, bazen kalıcı olan mekânsal kimliklerin inşası için katalizör görevi görür. Liverpool kenti, The Beatles grubu ile özdeşleşmiştir (Connel ve Gibson, 2001: 18). Kentel peyzajda ticari ve turistik konseptte sunulan The Beatles, bir yer olarak Liverpool'un anlamını ve imajını etkilemiştir. Kentteki The Beatles'a atfen isimlendirilmiş yollar, sokaklar, grup üyelerinin evleri,

³ Sinestezi, algılarımızın (görme, koku, tat, iştme, dokunma) beynimiz tarafından birleştirilmesini tanımlamak için kullanılan

bir kavramdır. İnsan beyni sesleri, kokuları, tatları ve görüntüleri kesitirerek algılama yetisine sahiptir.

heykeller, bellek mekânları ve adını grubun şarkılarından alan yerler Liverpool'un kent kimliğinde etkindir (Kruse, 2005). Ayrıca The Beatles ile anılan yerlerin olağanüstü bir turistik değeri de vardır (Cohen, 1997; Brockcen, 2015). Grup ve kent/ülke özdeşleşmesine diğer bir örnek ABBA ve İsveç özdeşleşmesidir (Johansson, 2010).

2.4. Müzik ve Kültürel Peyzaj

Peyzaj (*Landscape-Landschaft*) kavramının içeriği her ne kadar görme ile ilişkili olarak *manzaranın doğal görünümü* (Arı 2005b) olarak bilirse de coğrafi anlamı daha karmaşıktır. Carl O. Sauer, 1925 tarihli çalışmasında coğrafi peyzajın, karmaşık, çok katmanlı ve sonsuz çeşitlilikteki manzaranın betimlenmesi değil, genel özelliklerin özeti olarak tarif etmektedir. Müzik coğrafyasının teorik altyapısına önemli katkı yapmış olan Carney (1998) müzik ve kültürel peyzaj ilişkisini konser/balo salonları ve festivaller örnekleri üzerinden ele almıştır. Müzik icra mekânlarına ek olarak yapılan organizasyonlar da müzik ve peyzaj ilişkisine dâhildir. Müziğin kültürel peyzaja etkisi, müzik icra mekânları üzerinden değerlendirilebilir. Bu mekânlar balo salonları, konser salonları gibi mimari yapılar olabilirken müzik festivalleri gibi aktiviteler de müziğin kültürel peyzaja yansımalarına örnektir. Kentsel bellek mekânlarından gazinolar (Maksim, Kristal, Tepebaşı), Ankara müziğinin icra edildiği pavyonlar, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin türkülerinin icra edildiği türkü barlar, Türkiye'nin kendi özgün koşulları altında gelişme göstermiş müzikal kültürel peyzaj örnekleridir. Geleneksel yapıdaki bu icra mekânları yanında daha modern performans mekânları (Zorlu Performans Sanatları Merkezi-PSM) da bulunmaktadır. Kültürel peyzaj örneklerine eklenebilecek bir diğer olgu ise müzik festivalleridir. İstanbul'da yapılan festivaller (Rock n Coke⁴, Barışa Rock, İstanbul Jazz Festivali) yanında İstanbul dışında da farklı müzik türlerine odaklanan festivaller yapılmaktadır (Zeytinli Rock Festivali, Kuşadası Gençlik Festivali, Cappadox, Bozcaada Jazz Festivali).

Yaratıcı yazarlık ürünü olan şiir (güfte) ve onun bestelenmiş hali olan müzik parçasının sözleri yer, peyzaj, hareket, doğa, kır, kent, dünya, aradalık (*betweennes*), aidiyet/ait olmama ve seyahat konusunda coğrafyacılar bir bakış açısı kazandırma potansiyeli taşımaktadır (Cresswell, 2014: 142). Fiziki peyzaj ve müzik ilişkisinde şarkı sözlerindeki çevresel

anlatımlara (*environmental expression*) ve müzik aletlerinde kullanılan doğal malzemenin bölgesel karakterine odaklanılmaktadır. Ekomüzikolojinin⁵ alanına giren ve şarkı sözlerindeki çevresel anlatımlara en iyi örnek Amerikalı halk ozanı Woody Guthrie'nin müzik çalışmalarıdır (*ballads*). Guthrie, şarkı sözlerinde fiziki unsurların yanında kırsal yaşam, tarım, ekonomik problemler ve göçmen hikayelerine odaklanmaktadır (Gold, 1998). Bu haliyle müzik, çevre koruma ve çevresel farkındalık konusunda mesajlar içermektedir (Mather, 1992, Aktaran: Kong, 1995).

Müzik aletlerinin yapımında kullanılan malzemeler de coğrafi çevre ile ilişkilidir. Sıcaklık, yağış miktarı, toprak özellikleri ve hidrografik koşulların belirlediği bitki ve ağaç formasyonları bazı müzik aletlerinin yapımında kullanılır. Örneğin, doğal çevre özelliklerine bağlı olarak Türkiye'de ney yapımında kullanılan kamışlar Hatay, Adana, Bursa, Aydın ve Muğla çevresinde doğal olarak yetişmektedir. Benzer bir örnek Teke Yöresi müzik kültürü bölgesi içinde doğal olarak yetişen kamıştan yapılan ve yöre ile özdeşleşmiş sipside görülmektedir.

2.5. Müzik Endüstrisi

Kültür ve ekonomi arasındaki ilişkiler iki temel kavram ve yaklaşım üzerinden ele alınabilir. İlki kültür endüstrisi, ikincisi ise yaratıcı ekonomi. Frankfurt Okulu'nun etkisiyle kavramsallaştırılan kültür endüstrisi, televizyon, sinema, müzik, yayıncılık, grafik sanatlar, giyim kuşam, moda, müze, sanat galerisi gibi sembolik, mekânsal ve gündelik hayat pratiklerini barındırmaktadır. 1980'li yılların ortalarından beri kültürel ekonomik coğrafyanın yükselişi, disiplinin yakın tarihindeki en önemli, heyecan verici ve tartışmalı gelişmelerden biridir (James, vd., 2006: 1). Yaratıcı ekonomi ise daha çok kentsel ve bölgesel kalkınma bağlamında kullanılan bir kavramdır. Kültür endüstrisinin içeriğindeki her bir kültür ögesi aynı zamanda birer yaratıcılık ürünüdür. Özellikle kent çalışmalarında moda yaklaşım olan yaratıcı kent kavramının içeriği, yaratıcı ekonomi, kültür endüstrisi ve turizm kavramlarıyla yakından ilgilidir (Emekli, 2018). Müzik de yaratıcı ekonomi ve kültür endüstrisinin önemli bir bileşenidir. 1980'lerin sonlarında ekonomik coğrafyadaki *kültürel dönüş* paralel, farklı alanlardan coğrafyacılar müzik coğrafyasına ilgi duymaya başladı. Scott (1999) ve Leyshon (2001) gibi ekonomik coğrafyacılar esas olarak müzik piyasasının kurumsal yönlerine

⁴ 2003 yılında düzenlenmeye başlanan bu festival sponsorlukların ağırlıkta olduğu bir festivaldir. Türkiye'nin mevcut koşullarının etkisiyle 2013 yılından sonra düzenlenmemiştir.

⁵ Ekomüzikoloji, doğa, kültür, çevre, iklim değişikliği, habitat ve sürdürülebilirlik konuları müzik üzerinden ele almaktadır.

odaklanmıştır (Bell, 2010: 1968). Kurumsal yönleri yanında dünya müzik üretiminin coğrafyası (Brandellero ve Pfefer, 2011; Watson, 2012a), müzik merkezlerinin coğrafi dağılımı (Florida ve Jackson, 2010) müzik kümeleri (*music clusters*) (Florida vd., 2010) ve radyo, kayıt stüdyoları ve festivaller bağlamında ele alınmıştır (Lindenbaum, 2009; Watson, 2012b).

Çok aşamalı müzik sektörü değer zinciri, birçok aktörün (besteci, müzisyen, müzik şirketleri, menajerler, stüdyolar, dağıtım şirketleri, tüketiciler vs.) oluşturduğu bir ağ ekonomisinden oluşmaktadır. Üretici ve tüketicilerin oluşturduğu bu ağ önemli bir endüstriyel komplekstir (Ertürk, 2010). Türkiye'nin politik, ekonomik ve sosyal dinamizmi ile sıkı bağları olan Türkiye müzik piyasasını konu alan coğrafi bir çalışma henüz gerçekleştirilmemiştir. Müzik üretimi, müzisyenler, dağıtım ve tüketim süreçlerinin mekânsal dinamikleri ele alınmalıdır. Ortaya çıkan aktörlerin oluşturduğu ağsal yapı ve bu yapının coğrafyası, Türkiye'deki coğrafyacılar için önemli bir araştırma konusu olabilir.

2.6. Müzik ve Milliyetçilik

Müzik coğrafyası kapsamında çalışmalar yapan coğrafyacılar, müziğin ulusal ve bölgesel kimliklerin oluşumuna katkısını da incelemiştir (Lehr, 1983; Kong, 1996; Revill, 2000; Johansson, 2013). B. Anderson'ın ufuk açıcı çalışması *Hayali Cemaatler (Imagined Communities)* kitabı milliyetçiliğin yükselişi ve ulus devletlerin ortaya çıkışını dili merkeze alarak ortaya koyarken bazı kültürel öğelere de değinir. Şiir, düzyazı, müzik ve görsel sanatlar milliyetçiliğin kültürel ürünleridir (Anderson, 2009: 160). 19. yüzyılda yükselmeye başlayan milliyetçilik akımı sonrası dünyada ulus devletler ortaya çıkmıştır. Ulus devlet (Hayali Cemaat) dil, ırk ve kültür üzerinden bir ortaklık ve homojen bir mekân yaratma sürecidir. Bu süreç duygudaşlık, dayanışma duygusu ve ulusal kimlik yaratımı ve bu kimliğin beslenmesi aşamalarından oluşur. Milliyetçilik ve ulus devlet organizasyonuna temel oluşturulması ve ulusal bilince işlenmesi konusunda müzik önemli bir aygıttır. Deyim yerindeyse müzik, bir mekânın yere dönüştürülmesi veya yurtlaştırılması için önemli bir politika aracıdır. Yurtlaştırma, vatanlaştırma, ulusal kimlik, gurur ve müzik konusunda en önemli çalışmalar ulusal marşlardır. Üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tarih ve kültürün ürünü olan marşlar, yurttaşlık bilincini artıran vatan şarkıları olarak adlandırılabilir. Milli marşlar, yerin melodik ve ritmik tasvirlerini içermektedir (Smith, 1997: 511). Bir müzik çalışması olan marşların

yanında bir de ülkelerin kuruluş felsefesi doğrultusunda belirlenen müzik politikası vardır. Nitekim Cumhuriyet'in kurulması ile yeni devlet profiline uygun müzik politikaları, kurumlar ve organizasyonlar tertiplenmiştir. Devletin felsefesi, teorisyenleri tarafından beslenir. Türkiye Cumhuriyeti'nin felsefesinin ve ideolojisinde etkili olan Z. Gökalp'in müzik konusundaki düşünceleri, ilk dönem müzik politikalarına yansımıştır.

“Acaba bunlardan hangisi, bizim için ulusaldır? Doğu müziğinin hem hasta olduğunu hem de ulusal olmadığını gördük. Halk müziği kültürümüzün, Batı müziği de yeni uygarlığımızın müzikleri olduğu için, her ikisi de bize yabancı değildir. Bundan dolayı da ulusal müziğimiz, ülkemizdeki Halk müziğiyle Batı müziğinin kaynaşmasından doğacaktır. Halk müziğimiz, bize birçok ezgi vermiştir. Bunları toplar ve Batı müziği yöntemlerine göre armonize edersek hem ulusal hem de Avrupalı bir müziğe kavuşuruz” (Gökalp, 2018: 51).

Devletin müzik politikası, ulusal bilinç projeksiyonu ile paraleldir. Klasik Türk müziğinin terkedilmesi (Darül Elhan'ın kapatılması-1926, radyoda klasik Türk Müziğinin çalınmasının kısıtlanması-1936) batı müziğinin benimsenmeye çalışılması (Hindemith tarafından Devlet Konservatuvarı'nın kurulması) ve Anadolu'daki Halk Müziği derleme çalışmaları (Béla Bartók ve Muzaffer Sarısözen'in derlemeleri) Gökalp'in çizdiği çerçeveye uyan çalışmalardır.

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde kaba doğu-batı ayrımında devlet kültürel rotasını daha *modern* olduğu belirtilen Batı'ya çevirmiştir. Batılı ülkelerde eğitim görmüş Türk Beşleri'nin⁶ müzikal üretimleri yine cumhuriyet ideolojisi bağlamında değerlendirilebilir. Bu müzisyenler, Anadolu motiflerinin (Türk halk müziği) olduğu oratoryolar bestelemişlerdir. Böylece doğu-batı sentezi benimsenmiş, Türk müziğinin ezgisel yapısı, batı müziği çalgıları ile icra edilecek ve çoksesli, çağdaş bir müziğe ulaşılması hedeflenmiştir (Güngör, 1990: 63). Bu açıdan Türk halk müziği kültürel açıdan bütünlük arz eden bir ulusal devlet kurmada özel bir rol üstlenmiştir (Stokes, 2016: 43). Müzik politikalarının yanında müzik üretimi de ulusal

⁶ Ahmet Adnan Saygun, Ulvi Cemal Erkin, Cemal Reşit Rey, Hasan Ferit Alnar, Necil Kazım Akses.

kimliği desteklemiştir. Bestelenen ulusal marşlar ve şarkı sözleri ulusal milliyetçiliği pekiştirmiştir. Diğer ülkelerden örnek vermek gerekirse Pietro Mascagni İtalyan milliyetçiliğini; Dmitri Şostakoviç, Sovyet ideolojisini; The Rheostatics, Kanada ulusal kimliği ve bilincini besleyen müzik çalışmaları yapmıştır. Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere müzik, coğrafi veya hayali mekânsal bütünlüklerin oluşturulmasında önemli işleve sahiptir.

3. TÜRKİYE'DEKİ COĞRAFYACILARIN AKADEMİK GÜNDEMİNDE MÜZİK COĞRAFYASI

Türkiye'de veya Türkçe yapılan müzik coğrafyası alt alanı içerisine dâhil edilebilecek ilk çalışmalar, halk bilimciler, müzikologlar ve kültür bilimciler tarafından cumhuriyetin kültür politikasına yönelik olarak yapılmıştır (Örneğin, Gazimihal ve Karsel, 1939). İdeolojik bağlamdan sıyrılıp kültürel bir öge olarak müziğin sosyal bilimlerin gündemine gelmesi 1980'li yıllarda gerçekleşmiştir (Bilgin, 1982; Oskay, 1982; Akay, 1985; Oransoy, 1988). Aynı dönemde müzik, Türkiye coğrafyasının gündeminde yer bulamamıştır. Bu durum, coğrafyanın uluslararası gündemi yakalayamamasından kaynaklanmaktadır. Üstelik bu iskalama sadece müzik coğrafyası gibi bir alt alanda değil disiplinin geneline yayılan bir iskalamadır. Türkiye'de coğrafyanın, önemli dönüm noktaları olarak anılan ve aynı zamanda dönem olarak adlandırılan pozitivist, hümanist, marksist ve postmodernist gündemleri yakalayamayan (Yavan, 2005; Özgür, 2021) içe dönük yapısı, yapılan çalışmalara da yansımıştır. Türkiye coğrafyası, müzik coğrafyası alanında da Anglo-Amerikan coğrafyasının gündemini yakalayamadığından anakronizm problemi yaşamaktadır.

Türkiye coğrafya camiasında, müziğin coğrafi araştırmalara konu olması oldukça yenidir. Doğanay (1997) ve Özçağlar (2003) folklorun, dolayısıyla türkülerin coğrafi potansiyeline vurgu yapmıştır (aktaran: Uğur, 2015). 1993 yılında Metin Tuncel'in *Türkülerle Türkiye* çalışması bu alandaki ilk çalışma olarak literatüre girmiştir. Tuncel, bu çalışmasında türkü sözlerindeki coğrafi vurgulara odaklanmaktadır. Coğrafyanın Türkiye'de kurumsallaşma serüveni ile yakından ilgili olarak çevresel determinist ve bölgesel geleneğin etkisi, müzik coğrafyası alanında da kendini hissettirmiştir. Zira çalışmalardaki temel yaklaşım, şarkı/türkü sözlerindeki fiziki ve beşeri unsurların bölge/şehir bazında analiz edilmesidir. Bu noktada eleştirilmesi gereken şarkı/türkü sözlerine odaklanması değil, müzik coğrafyasının zengin

potansiyelinin görmezden gelinip sadece sözlere indirgenmesidir. Şarkı sözlerinin analiz edilmesi, müzik coğrafyasında en temel metodolojik yaklaşımdır ancak Anglo Amerikan literatürdeki uygulamalara bakıldığında araştırmacıların şarkı sözlerini belirli bir argümanı desteklemek için kullandıkları anlaşılmaktadır.

Bir alanda yapılan ilk çalışmalar, sonraki çalışmaların kavramsal çerçevesini ve metodolojisini etkilemektedir. Müzik coğrafyasının Türkiye coğrafyasında gündeme gelmesi ve yıllar içerisinde yapılan çalışmalar da Tuncel'in metodolojisi üzerinden ilerlemiştir. Uzun dönem coğrafi araştırmalarda yer edinemeyen müzik coğrafyası, 2012 yılında yapılan çalışmalarla yeniden gündeme gelmiştir. Bu çalışmalarda Tuncel'in yaptığı çalışmaya benzer olarak türkü sözlerindeki fiziki ve beşeri coğrafya unsurlarına odaklanılmıştır. Söz konusu literatür, şu şekilde sıralanabilir:

- Şahinalp (2012) *Müzik Coğrafyası Açısından Bir Araştırma Doğal Ortam Özelliklerinin Türkü Sözleri Üzerindeki Etkisi*
- Akpınar (2012) *Eğin Türkülerinin Coğrafi Analiz*
- Şahinalp ve Günal (2013) *Coğrafi Ortamın Bitlis Türkülerine Yansımaları*
- Kara (2015) *Rumeli Türkülerin Coğrafi Motifler*
- Kara (2016) *Azerbaycan Türkülerinde Coğrafyanın Rolü*
- Koday ve Yılmaz (2017) *Osmaniye Türkülerinde Coğrafi Motifler*
- Meydan (2018) *Ferdi Tayfur Şarkılarında Coğrafi Unsurlar*
- Yurt (2019) *Türkülerde Manisa ve Çevresinin Sosyo-kültürel Ekonomik Özellikleri Üzerine Bir İnceleme*
- Özşahin vd., (2019). *Geographical Terms in the Folk Songs of the Tracian Peninsula*

Türkü sözlerinin betimsel analizini içeren bu çalışmalarda konum, yer adları, yer şekilleri, iklim, flora, fauna, hidrografya, ulaşım, gibi coğrafi olay ve olgular insan-çevre etkileşimi ve bölgesel metodolojiye uygun olarak ele alınmıştır. Müzik coğrafyasındaki bu çalışma tarzı insan-çevre etkileşimi ve bölgesel coğrafya metodolojisinin hakim olduğu Türkiye coğrafyasının disipliner pratiği ile uyumaktadır. Gürbüz ve Şahin'in (2012) türkü sözlerini analiz ederek ortaya koydukları Türk halk müziği bölgeleri ve Aliagaoglu'nun Erzurum kent kimliğini, Erzurum türkeleri üzerinden değerlendirdiği çalışmasını ayrı bir kategori olarak göstermek gerekir. Bu iki çalışma sadece türkü

sözlerinde geçen coğrafi kavramları “saymak” yerine söz konusu türkü sözlerini çalışmalarının temel argümanlarını destekleyecek bir veri kaynağı olarak kullanmıştır. Uğur’un (2015) “*Müzik Coğrafyası: Türkülerdeki Coğrafya*” başlıklı çalışması hem teorik detayı hem de türkü sözlerini müzik coğrafyasının temaları üzerinden ele almasıyla ayrılmaktadır. Bu çalışma türküler, coğrafi konum, bölgeler, yerlilik duygusu, insan-çevre etkileşimi ve yayılım temalarının ele alındığı kapsamlı bir müzik coğrafyası çalışmasıdır. Müzik coğrafyasının kapsamı, önemi ve literatür konusundaki güncel bir başka çalışma Kaçmaz’a (2021) aittir.

Müzik coğrafyası konusunda yapılan ilk Türkçe çalışmalar, Türkiye’deki coğrafyacıları müzik coğrafyası alanından haberdar etmesi ve coğrafyanın konu çeşitliliğini göstermesi açısından kıymetlidir. Bu çalışmalar, genellikle fenomenolojik bakış açısından yoksun olup sadece şarkı/türkü sözlerinde geçen fiziki ve beşeri coğrafya unsurlarına odaklanmıştır. Sonuç olarak da fiziki/beşeri coğrafyanın türkü sözlerine yansıdığı sonucuna varılmıştır. Şarkı sözleri ve coğrafi unsurlarla olan bağlantısı müzik coğrafyasının ilk ortaya çıktığı 1960-1970’lerde Anglo-Amerikan akademisinde ana gündemdi ancak sonraki yıllarda şarkı sözlerinin yanında müziğin kökeni ve yayılımı, yer kimliği, müzik üretimi ve tüketimi, piyasa ve sektörel aktörler coğrafi bağlamda ele alınmıştır (Bell, 2010: 1967). Özellikle 1990’lı yıllarda ortaya çıkan dönüşümle müzik ve coğrafya ilişkisine odaklanan coğrafyacılar duygu, yer, kimlik, ideolojiler, etnisite, küreselleşme ve müzik türlerinin evrimi gibi konularda çalışmalar yapmıştır.

4. SONUÇ YERİNE

Bu makalenin amacı, kültürel coğrafyanın alt çalışma alanı olan müzik coğrafyası kapsamında yapılan çalışmaları tematik olarak değerlendirmek, kuramsal çerçeve ve metodolojileri ortaya koymak; ülkemizde yapılan müzik coğrafyası çalışmalarını Anglo-Amerikan coğrafyası gündemi ile karşılaştırmalı olarak değerlendirmektir. Bu kapsamda çalışmanın giriş kısmındaki amaca yönelik sorulardan hareketle bazı sonuçlara ulaşılmıştır.

Müzik coğrafyası çalışmaları, kaynağını Amerika Birleşik Devletleri’nden almaktadır. Ülkeler özelinde düşünüldüğünde müzik coğrafyası çalışmalarının sınırlı olduğu anlaşılmaktadır. Oysaki her ülkenin müzik coğrafyası farklı mekânsal dinamiklerle şekillenmektedir. Coğrafyacılar düşen kendi ülkelerinin müzik kültürünü coğrafi perspektifle ele almaktır. Sağlanacak bu çeşitlilik müzik coğrafyasının epistemik gelişimine de katkı sağlayacaktır. Carney’in (1998: 5) yaptığı sistematik

literatür çalışmasında belirttiği üzere geçen sürede coğrafyacılar birçok müzik verisine değinmemiş ve coğrafi sorular sormamıştır. Müzik coğrafyası alanı, coğrafyacılar geniş bir perspektif sunma potansiyeli taşımakta ancak coğrafyacılar henüz bu potansiyeli değerlendirmemektedirler. Literatürün büyük bölümü Anglo Amerikan camia tarafından ortaya konmuştur. Dünyanın farklı ülke ve bölgelerinin müziği, müzik coğrafyası kapsamında değerlendirilmelidir. Farklı ölçeklerdeki bölgeler ve bu bölgelerde yaşayan toplumların müziği ile hâlâ sınırlıdır (Carney, 1998: 5). Anlaşıldığı üzere müzik coğrafyasının kuramsal temelleri atılmış olsa da alan çalışmasını ifade eden ülke ve bölge çalışmaları henüz yetersizdir. Her ülkenin sosyal, ekonomik, politik arka planına ek olarak coğrafi konumuna bağlı olarak kendine has bir kültürel mirası bulunmaktadır. Bu kültürel mirasın müzikal yansımaları ülke içinde bölgeden bölgeye de farklı dinamiklerin etkisi ile farklılaşmaktadır.

Dünya coğrafyasında müzik coğrafyası konusunda Carney’in belirttiği eksik yönler varken acaba müzik coğrafyasının Türkiye coğrafyasının gündemine gelmesi ve tarihsel gelişimi nasıl bir gelişim çizgisi izlemiştir? Müzik coğrafyasının gelişiminde önemli bir dönüm noktası sayılabilecek “*kültürel dönüş*” Türkiye coğrafya camiası içinde kurumsallaşamamıştır. Anglo Amerikan literatürde müzik coğrafyası kapsamındaki çalışmalar “*kültürel dönüş*” ile beraber çeşitlenmiştir. Kültürel dönüş, müzik coğrafyasında kuramsal ve metodolojik açılımlar yaşanmasını sağlamıştır. 1980’li ve 1990’lı yıllarda gündeme gelen kültürel dönüş ile yer, kimlik, cinsiyet, göç, siyaset ve ekonomi gibi konular müzik coğrafyası çalışmalarına eklenmiştir. Türkiye’de ise müzik coğrafyası çalışmaları oldukça geç bir tarihte başlamıştır. 2010’lu yıllardan itibaren yapılan müzik coğrafyası çalışmaları, ilk dönem müzik coğrafyası çalışmalarında olduğu gibi şarkı/türkü sözlerindeki fiziki coğrafya unsurlarına ve coğrafi imalara odaklanmıştır. Dolayısıyla müzik coğrafyası çalışmaları, geç bir tarihte başlamasının ötesinde güncel tartışmaları da yakalayamamıştır. Bu durum Türkiye coğrafya camiasının gelişimindeki tarihsel sebepleri ile yakından ilgilidir.

Türkiye’de coğrafya disiplininin kurumsallaşması ve gelişiminde çevresel determinist perspektif ve bölgesel coğrafya metodolojisi hakim olageldiğini (Tüysüz ve Yavan, 2012) daha önce belirtmiştik. Çevresel determinist görüş, Anglo-Amerikan coğrafya camiasında 1920’li yıllardan itibaren eleştirilip yıllar içinde gözden düşerken ülkemizde hâlâ güncelliğini korumaktadır (Yavan ve Kurtar-Anlı, 2018). Anglo Amerikan coğrafyası 1950’lerde pozitivism ve müzik coğrafyasının

gündeme gelmeye başladığı 1970'lerde de çok paradigmatlı döneme geçmiştir ancak Türkiye coğrafya camiası Batı'daki yeni yaklaşımları pek takip edememiştir (Tekeli, 2012; Özgür ve Yavan, 2013; Özgür, 2018). Çok paradigmatlı dönemi ıskalayan Türkiye coğrafyası, toplumsal konulara temas etme, değişen koşullara adaptasyon, konu çeşitliliği, kuramsal/teorik çerçeve ve metodoloji, derinlik ve günceli yakalama konusunda sorun yaşamıştır (Tüysüz ve Yavan, 2012; Özgür, 2018). Çok paradigmatlı dönemin yakalanamaması, kültürel dönüş gündemin ıskalanmasını da beraberinde getirmiştir. Disipliner pratiğin bu eksik yönleri disiplinin kapalı bir görünümde kalmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, 2000'li yılların başından itibaren disiplin içinde eleştirel bir dönemin başladığı (Özgür, 2018) ve Kuhncu anlamda bir "kriz" döneminin yaşandığı da öne sürülmektedir (Karabulut, 2012).

Türkiye'nin yaşadığı iç göç süreci ve uluslararası göçler için transit ve hedef ülke haline gelmesi dolayısıyla göç ve müzik arasındaki ilişki önemli bir gündem maddesi olarak durmaktadır. Göç ve müzik ilişkisi yanında müzik şehirleri⁷ (ki müzik şehirleri gündemi kentsel kalkınma ve turizmle yakından ilişkilidir) müziğin, herhangi bir mekânın yer haline gelmesindeki rolü, kimlik, etnisite, müzik endüstrisi gibi gündemler coğrafyacılar için potansiyel çalışma alanlarıdır. Bu bağlamda, çalışmanın beklenen bir çıktısı, ülkemizde sosyal bilimcileri ve coğrafyacıları, müzik coğrafyasının sınırları, araştırma konuları ve yaklaşımları hakkında haberdar kılacak bir başlangıç sağlamasıdır.

REFERANSLAR

- Aiken, C. S. 1967. Faulkner's Yoknapatawpha county: A geographical fact into fiction. *Geographical Review*, 67, 1-21.
- Akay, A. 1985. Arabeske sosyolojik bir yaklaşım. *Yeni Gündem*, 37, s.38.
- Akpınar, E. 2012. Eğin türkülerinin coğrafi analizi. *Turkish Studies*, 7(4), 253-274.
- Aliağaoğlu, A. 2018. Türkülerde Erzurum: Bir şehir kimliği çalışması. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 44, 14-25.
- Anderson, B. 2009. *Hayali cemaatler: Milliyetçiliğin kökenleri ve yayılması*. (Çev. İ. Savaşır). İstanbul: Metis Yayınları.
- Anderson, B., Morton, F. & Revill, G. 2005. Practices of music and sound. *Social & Cultural Geography*, 6(5), 639-644.
- Arı, Y. 2005a. 20. yüzyılda Amerikan coğrafyası: genel bir değerlendirme. *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi* (Ed. Yılmaz Arı) içinde, s. 3-19, Konya: Çizgi Kitabevi.
- Arı, Y. 2005b. Amerikan kültürel coğrafyasında peyzaj kavramı. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(1), 311-340.
- Avcı, S. 2011. Birinci Coğrafya Kongresi ve Türkiye'nin coğrafi bölgeleri hakkındaki tartışmalara dair bir not. *Türk Coğrafya Dergisi*, 57, 95-99.
- Ayık, U. & İlik, İ. 2020. Orhan Kemal'in Bereketli Topraklar Üzerinde ve Gurbet Kuşları romanlarının edebiyat coğrafyası açısından incelenmesi. *Coğrafya Dergisi*, (40), 259-274.
- Barnett, C. 1998. The cultural turn: fashion or progress in human geography?. *Antipode*, 30(4), 379-394.
- Bell, T. L. 2010. Music and sound, geography of. In Barney Warf (Ed.) *International Encyclopedia of Human Geography* (pp. 1967-1969). SAGE.
- Bergman, E. F. (1995). *Human geography: Cultures, connections, and landscape*. New Jersey: Prentice Hall.
- Bilgili, M. 2016. Sosyal bilimler felsefesi açısından Türkiye'deki üniversitelerde bölgesel coğrafya öğretimi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 33, 114-134.
- Bilgin, N. 1982. Kültürel tüketim ve arabesk. Seminer, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi.

⁷ Kırşehir, UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağı'na müzik kategorisinden girmiştir.

- Blunt, A., Gruffudd, P., May, J., Ogborn, M. & Pinder, D. 2003. Introduction. In Miles Ogborn, Alison Blunt, Piers Gruffudd, David Pinder (Eds.) *Cultural geography in practice* (pp. 1-6). London: Edward Arnold.
- Brocken, M. 2015. *The Twenty-first-century Legacy of the Beatles: Liverpool and Popular Music Heritage Tourism*. Farnham: Ashgate,
- Brandellero, A. ve Pfeffer, K. 2011. Multiple and shifting geographies of world music production. *Area*, 43(4), 495-505.
- Canova, N. 2013. Music in french geography as space marker and place maker. *Social & Cultural Geography* 14(8), 861-867.
- Carney, G. 1998. Music geography. *Journal of Cultural Geography*, 18(1), 1-10.
- Carney, G. 1977. From down home to uptown: the diffusion of country-music radio stations in the United States, *Journal of Geography* 76(3), 104-110.
- Carney, G. 1974. Bluegrass grows all around: the spatial dimensions of a country music style. *Journal of Geography* 73, 34-55.
- Cohen, S. 1997. More than the Beatles: Popular music, tourism and urban regeneration In A. Abram, J. Waldren, D.V.L. Macleod (Eds.), *Tourists and tourism: Identifying with people and places*, (pp. 71-90). Berg, Oxford.
- Connell, J. & Gibson, C. 2001. *Sound tracks: popular music, identity, and place*. New York: Routledge.
- Cosgrove, D. 1983. Towards a radical cultural geography: problems of theory. *Antipode*, 15, 1-11.
- Cosgrove, D. 1979. John Ruskin and the geographical imagination. *Geographical Review*, 69, 43-62.
- Cosgrove, D. & Jackson, P. 1987. New directions in cultural geography. *Area*, 95-101.
- Cresswell, T. 2010. New cultural geography: An unfinished project? *Cultural Geographies*, 17(2) 169-174.
- Cresswell, T. 2014. Geographies of poetry/poetries of geography. *Cultural Geographies*, 21(1), 141-146.
- Daniels, S. & Cosgrove, D. 1993. Landscape metaphors in cultural geography. In James Duncan & David Ley (Eds.). *Place/culture/representation* (pp. 57-77).
- De Leeuw, S. & Hawkins, H. 2017. Critical geographies and geography's creative re/turn: poetics and practices for new disciplinary spaces. *Gender, Place & Culture*, 24(3), 303-324.
- Doğanay, H. 1997. *Coğrafyaya Giriş I, Genel Yöntemler, İlkeler ve Fiziki Coğrafyaya Giriş*. İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.
- Duncan, J., Johnson, N. C. & Schein, R. H. (Eds.). 2004. *A Companion to cultural geography*. John Wiley & Sons.
- Emekli, G. 2018. Kent turizminde kültür ve yaratıcılık. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 3-6 Ekim 2018, 469-489. Ankara.
- Eroğlu, T. 2017. Türk halk müziğinin Türkiye'deki coğrafi bölgelere göre temel özellikleri bakımından incelenmesi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5, 513-527.
- Ertürk, E. 2010. *İstanbul müzik endüstrisi*. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı, Türkiye Bilimler Akademisi.
- Florida, R., Mellander, C. & Stolarick, K. 2010. Music scenes to music clusters: The economic geography of music in the US, 1970-2000. *Environment and Planning A*, 42(4), 785-804.
- Florida, R. & Jackson, S. 2010. Sonic city: The evolving economic geography of the music industry. *Journal of Planning Education and Research*, 29(3), 310-321.
- Ford, L. 1971. Geographic factors in the origin, evolution, and diffusion of Rock and Roll music. *Journal of Geography*. 70(8), 455-64.
- Foster, K. ve Lorimer, H. 2007. Cultural geographies in practice. *Cultural Geographies*, 14(3), 425-432.
- Francaviglia, R. 1978. Diffusion of popular culture: Comments on the spatial aspects of rock music. David A. Lanegan & Lisa Palm (Eds.), *An Invitation to Geography*, (pp. 117-126). New York: McGraw Hill.
- Gazimihal, M. R., Karsel, H. S. 1939. *Ankara bölgesi musiki folkloru*. Numune Matbaası

- Gilles, J. 1994. *Shakespeare and the geography of difference*. Cambridge.
- Glasgow, J. 1979. An example of spatial diffusion: Jazz music, *Geographical Survey*, 8, 10-21.
- Gold, J. R. 1998. Roll on Columbia: Woody Guthrie, migrants' tales, and regional transformation in the Pacific northwest. *Journal of Cultural Geography*, 18(1), 83-97.
- Gordon, J. J. 1970. *Rock and Roll: A diffusion study*. Master's thesis. Pennsylvania State University, Department of Geography
- Gökalp, Z. 2018. *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Bordo Siyah Yayınları.
- Guiu, C. 2006. Géographie et musiques: état des lieux. Une proposition de synthèse. *Géographie et Cultures*, (59), 7-26.
- Güngör, N. 1990. *Arabesk: sosyokültürel açıdan arabesk müzik*. İstanbul: Bilgi Yayınevi.
- Gürbüz, M. ve Şahin, M. 2012. Türk halk müziği söz varlığında coğrafi motifler ve benzerlik analizi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 9(2), 1633-1656.
- Harvey, D. 1973. *Social Justice and the city*, Baltimore: John Hopkins University Press.
- Hawkins, H. 2011. Dialogues and doings: Sketching the relationships between geography and art. *Geography Compass*, 5(7), 464-478.
- Hudson, R. 2006. Regions and place: music, identity and place. *Progress in Human Geography*, 30(5), 626-634.
- Hones, S. 2008. Text as it happens: Literary geography. *Geography Compass*, 2(5), 1301-1317.
- Jackson, P. 1989. *Maps of meaning: An introduction to cultural geography*. London: Unwin Hyman.
- Jackson, P. 1980. A plea for cultural geography. *Area*, 12(2), 110-113.
- James, A., Martin, R. L. & Sunley, P. 2006. The rise of cultural economic geography. *Critical Concepts in Economic Geography*, 4, 3-18.
- Johansson, O. 2010. Beyond ABBA: The globalization of Swedish popular music. *FOCUS on Geography*, 53(4), 134-141.
- Johansson, O. 2013. Kent's Sweden, or what a rock band can tell us about a nation. *Fennia-International Journal of Geography*, 191(1) 40-57.
- Johnston, R. 2018. Beşeri Coğrafya: Değişen disiplinler gündemin politiği. In Backhouse, R., Fontaine, P. (Eds.), *The History of the Social Sciences Since 1945*, (pp. 155-183). (Çev. Suat Yazan ve Erdem Bekaroğlu). *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi*. Yılmaz Arı (Ed.) İçinde s. 282-249. 2. Baskı, Konya: Çizgi Kitabevi,
- Kaçmaz, M. 2021. Coğrafi bir araştırma konusu olarak müzik coğrafyası. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 19 (2), 490-511.
- Kaçmaz, M. ve Kaçmaz, P. 2017. Edebiyat coğrafyası: Elif Şafak romanlarında coğrafi unsurlar. *Journal of Strategic Research in Social Science*, 3, 1-20.
- Kara, H. 2016. Azerbaycan türkülerinde coğrafyanın rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(47), 396-401.
- Kara, H. 2015. Rumeli türkülerinde coğrafi motifler. I. *Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi (4-5 Mayıs 2015) Bildiri Kitabı*, 831-848, Saraybosna/Bosna Hersek.
- Karabulut, M. 2012. 20. yüzyılda coğrafi düşüncede meydana gelen değişimler. TÜCAUM VI. Coğrafya Sempozyumu bildiriler kitabı, 413-417. Ankara.
- Kaufmann, T. 2004. *Toward of a geography of art*. Chicago: University of Chicago Press.
- Kaya, İ. 2015. Kültürel dönüş ve yeni kültürel coğrafya. İçinde: *Coğrafyacılar Derneği Uluslararası Kongresi Bildiriler Kitabı*, 21-23.
- Kearney, D. 2020. Soundscapes: Geographies of sound and music. In Audrey Kobayashi (Ed.). *International Encyclopedia of Human Geography*, 12, (pp. 297-304).

- Kong, L. 1995. Music and cultural politics: ideology and resistance in Singapore. *Transactions, Institute of British Geographers*, 20(4), 447-459.
- Kong, L. 1995. Popular Music in geographical analyses. *Progress in Human Geography*, 19(2), 183-198.
- Kong, L. 1996. Popular music in Singapore: Exploring local cultures, global resources, and regional identities. *Environment and Planning D: Society and Space*, 14(3), 273-292.
- Kong, L. 2006. Music and moral geographies: Constructions of “nation” and identity in Singapore. *GeoJournal*, 65(1-2), 103-111.
- Koday, S. ve Yılmaz, E. 2017. Osmaniye türkülerinde coğrafi motifler. *Türkiye Coğrafyası Araştırmaları (Ed. Ferhat Arslan) içinde*, 527-544. Ankara: Pegem Akademi.
- Krims, A. 2012. Music, space, and place: The geography of music. Martin Claton, Trevor Herbert & Richard Middleton (Eds.) *The Cultural Study of Music: A Critical Introduction*, (pp. 162-170). Routledge.
- Kritikos, G. 2005. The agricultural settlement of refugees: A source of productive work and stability in Greece, 1923-1930. *Agricultural History*, 79, 321-346.
- Kruse, R. J. 2005. The Beatles as place makers: Narrated landscapes in Liverpool, England. *Journal of Cultural Geography*, 22(2), 87-114.
- Lehr, J. C. 1983. Texas (When I die): National identity and images of place in Canadian country music broadcasts. *Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, 27(4), 361-370.
- Leyshon, A. 2001. Time-space (and digital) compression: Software formats, musical networks and the reorganization of the music industry. *Environment and Planning A*, 33, 203-220.
- Lindenbaum, J. 2009. The production of contemporary Christian music: A geographical perspective. In Ola Johansson ve Thomas L. Bell (Eds), *Sound, society and the geography of popular music* (pp. 281-294). Burlington: Ashgate Publishing Company.
- Liu, A., Fucheng, L., Zhiyong, D., Liu, M. & Changhong, Y. 2014. Progress in soundscape studies from the perspective of cultural geography. *Progress in Geography*, 33(11), 1452-1461.
- Mather, R. 1992. President’s column. *Association of American Geographers Newsletter*, 4, 1-2.
- Meydan, A. 2018. Ferdi Tayfur şarkılarında coğrafi unsurlar. *Anadolu Kültürel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 79-100.
- Nash, P. H. & Carney, G. O. 1996. The seven themes of music geography. *Canadian Geographer/Le Géographe Canadien*, 40(1), 69-74.
- Nash, P. H. 1975. Music and environment: an investigation of some of the spatial aspects of production, diffusion, and consumption of music. *Canadian Association of University School of Music Journal*, 5, 42-71.
- Nash, P. H. 1968. Music regions and regional music. *The Deccan Geographer*, 6, 1-24.
- Oakes, T. & Price, P. L. 2008. Introduction. In Timothy S. Oakes ve Patricia L. Price (Eds) *The cultural Geography Reader*. Routledge.
- Oransay, G. 1988. Musikinın toplumla etkileşimi. *Birinci Müzik Kongresi Bildiriler Kitabı içinde*, s. 17-20. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü,
- Oskay, Ü. 1982. Müzik ve Yabancılaşma. Ankara: Dost.
- Öğüt, E. H. 2016. Geçici göçün sesleri: İstanbul’daki Keldani-Iraklı göçmenlerin müzik pratikleri. *Alternatif Politika*, 8(3), 460-473.
- Öğüt, E. H., Beşiroğlu, Ş. & Reigle, R. 2014. Müziğin ulus aşırı dolaşımı bağlamında Keldani-Iraklı göçmen ağlarının ilişkileneşiminde rolü. *Müzikte Kuram* 10, 144-157.
- Özbek, M. 2013. *Popüler kültür ve Orhan Gencebay arabeski*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özçağlar, A. 2003. Coğrafyaya giriş, Sistemantik, kavramlar, yöntemler. Ankara: Hilmi Usta Matbaacılık.
- Özgür, E. 2021. Türk beşeri coğrafyasında ihmal edilmiş bir paradigma: Hümanist coğrafya. *Ege Coğrafya Dergisi*, 30 (1), 205-224. DOI: 10.51800/ecd.892187

- Özgür, E. M. 2018. Türk beşeri coğrafyasında yenileşme eğilimleri: Değişim aktörlerinin perspektifinden bir değerlendirme. *International Journal of Geography and Geography Education (IGGE)*, (38), 142-170.
- Özgür, E. M. & Yavan, N. 2013. Türk coğrafyacılarının iç hesaplaşması: Neden başaramadık? Nasıl başarabiliriz? *Beşeri Coğrafya Dergisi*, 1 (1), 14-38.
- Özgür, İ. 2006. Arabesk music in Turkey in the 1990s and changes in national demography, politics, and identity. *Turkish Studies*, 7(2), 175-190.
- Özlem, D. 2008. Evrenselcilik mitosu ve sosyal bilimler. *Sosyal bilimleri yeniden düşünmek: yeni bir kavrayışa doğru* (Ed. Toplum ve Bilim ve Defter Dergileri Ortak Çalışma Grubu) içinde, 56-66. İstanbul: Metis Yayınları.
- Özşahin, E., Eroğlu, İ. & Düzenli, F. 2019. Geographical terms in the folk songs of the Tracian Peninsula. XI. International Balkan and Near East Social Sciences Congress Series (9-10 March, 2019) Proceedings Book, 1243- 1246. Tekirdağ/Turkey.
- Pattison, W. D. 2003. Coğrafyanın dört geleneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 12(2), 119-125.
- Porteous, J. D. 1985b. Literature and humanist geography. *The Royal Geographical Society*, 17(2), 117-122.
- Porteous, J. D. 1985a. Smellscape. *Progress in Physical Geography*, 9(3), 356-378.
- Radicchi, A. 2013. Emotional geography & soundscape studies: Beyond the cognitive approach in (sound) mapping urban spaces. In Conference: The EAEA11 Envisioning Architecture: Design, Evaluation, Communication, 267-272.
- Relf, E. 2007. Spirit of place and sense of place in virtual realities. *Techne: Research in Philosophy and Technology*, 10(3), 17-25.
- Revoll, G. 2017. Geographies of music, sound, and auditory culture. *Oxford Bibliographies*. doi:https://doi.org/10.1093/OBO/9780199874002-0130.
- Revoll, G. 2000. Music and the politics of sound: nationalism, citizenship, and auditory space. *Environment and Planning D: Society and Space*, 18(5), 597-613.
- Rodaway, P. 2006. Humanism and people-centred methods. In Aitken, S., Valentine, G. (Eds.), *Approaches to Human Geography*, pp.263-272, Sage, London.
- Ryden, K. C. 1999. Writing the Midwest: History, literature and regional identity. *Geographical Review*, 89, 511-532.
- Salter, C. L. & Lloyd, W. J. 1989. Landscape in literature, AAG Resource Paper, Washington DC.
- Sauer, C. O. 2005. Peyzajın morfolojisi (Çev. Yılmaz Arı). *20. Yüzyılda Amerikan Coğrafyasının Gelişimi* (Ed. Yılmaz Arı) İçinde, 53-84. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Scott, H. 2004. Cultural turns. In James Duncan, Nuala C. Johnson, Richard H. Schein (Eds.) *A Companion to Cultural Geography*, (pp.24-37). Blackwell Publishing Ltd.
- Scott A. J. 1999. The cultural economy: Geography and the creative field. *Media, Culture & Society*. 21(6), 807-817.
- Shobe, H. & Banis, D. 2010. Music regions and mental maps: Teaching cultural geography. *Journal of Geography*, 109(2), 87-96,
- Smith, S. J. 1997. Beyond geography's visible worlds: A cultural politics of music. *Progress in Human Geography*, 21(4), 502-529.
- Stokes, M. 2016. *Türkiye'de arabesk olayı*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Su, X. & Zhang, H. H. 2020. Tea drinking and the tastescapes of wellbeing in tourism. *Tourism Geographies*, 1-21.
- Şahinalp, M. S. ve Günel, V. 2013. Coğrafi ortamın Bitlis türkülerine yansımaları, *VII. Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu* (4-7 Ekim 2011, Bitlis), Bildiriler kitabı içinde, 549-557, Bitlis Eren Üniversitesi Yay. No:3.

- Şahinalp, M. S. 2012. Müzik coğrafyası açısından bir araştırma: Doğal ortam özelliklerinin türkü sözleri üzerindeki etkisi. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASS)*, 5(7), 633-661,
- Tavenor, J. 1970. Musical themes in Latin American culture: A geographical appraisal. *The Bloomsbury Geographer*. 3, 60-66.
- Tragaki, D. 2015. Rebetiko past, performativity, and the political: The music of Yiannis Angelakas. *Acta Musicologica*, 87(1), 99-115.
- Tuan, Y. F. 1979. Space and place: Humanistic perspective. In Stephen Gale and Gunnar Olsson (Eds.) *Philosophy in Geography*, (pp.387-427). Springer, Dordrecht.
- Tuncel, M. 1993. Türkülerle Türkiye, *Globe*, 3, s.146.
- Tüysüz, S. ve Yavan, N. 2012. Bölgesel coğrafya yaklaşımı ve Türk coğrafyasındaki etkileri üzerine kritik bir değerlendirme. TÜCAUM VII. Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde, 390-405. Ankara: TÜCAUM.
- Waterman, E. 2000. Sound Escape: Sonic geography remembered and imagined. *Ecumene*, 7(1), 112-115.
- Watson, A. 2012a. The world according to iTunes: Mapping urban networks of music production. *Global Networks*, 12(4), 446-466.
- Watson, A. 2012b. *Sound practice: a relational economic geography of music production in and beyond the recording studio*, PhD Thesis, Loughborough University.
- Tümertekin, E. ve Özgüç, N. 2009. *Beşeri Coğrafya: İnsan, Kültür, Mekân*. İstanbul: Çantay Kitabevi.
- Tuncel, M. 1993. Türkülerle Türkiye, *Globe*, 3, 146.
- Uğur, A. 2015. Müzik coğrafyası: Türkülerdeki coğrafya. *BİLİG*, 74, 239-260
- Wood, N. ve Smith, S. J. 2004. Instrumental routes to emotional geographies. *Social & Cultural Geography*, 5(4), 533-548.
- Yarar, B. 2008. Politics of/and popular music: An analysis of the history of arabesk music from the 1960s to the 1990s in Turkey. *Cultural Studies*, 22(1), 35-79.
- Yavan, N. & Kurtar-Anlı, C. 2018. (Un)making human geography in Turkey under the dominance of environmental determinism. *Posseible Düşünme Dergisi*, 13, 77-98.
- Yavan, N. 2005. Bilim felsefesi bakımından coğrafyada pozitivist yaklaşım. İçinde Sedat Avcı, Hüseyin Turoğlu (Eds.) Ulusal Coğrafya Kongresi (Prof. Dr. İsmail Yalçınlar anısına) Bildiriler Kitabı, 405-414, İstanbul.
- Yurt, B. 2019. *Türkülerde Manisa ve çevresinin sosyo-kültürel ekonomik özellikleri üzerine bir inceleme*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi.

